

Петрова А. І. Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки / А. І. Петрова // Щомісячний науково-педагогічний журнал «Рідна школа». – Київ, 2011. – №8-9. – С.48-52.

Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки

Сучасна вища професійна освіта має забезпечувати високий рівень компетентності майбутніх фахівців, сприяти їхній ініціативності, мобільності, самостійності, створювати сприятливі умови для розвитку та самовдосконалення особистості. На професійне становлення майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності вагомий позитивний вплив справляє іншомовна компетентність, яка забезпечує якісне управління виробничими процесами, що, в свою чергу, позначається на соціальній стабільності у суспільстві.

У вищій професійній школі формування іншомовної компетентності менеджерів здійснюється на концептуальних засадах системного, особистісно-діяльнісного, компетентного підходів, міжпредметної координації та комунікативного навчання. Великий науковий і практичний інтерес становить змістово-процесуальний аспект іншомовної підготовки майбутніх фахівців. У цьому контексті успішно використовується моделювання як особлива форма наукового дослідження і специфічний засіб конструювання змісту, методів та форм навчальної діяльності.

Метою статті є розглянути модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки, описати різні підходи до визначення поняття моделі, визначити її функції в навчальному процесі.

Загальні питання професійної підготовки й змісту професійної освіти, різнотипні моделі фахівців досліджували А. Алексюк, С. Батишев, І. Бех,

В. Безпалько, В. Галузинський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, М. Сметанський, Г. Тарасенко, О. Шестопалюк, В. Штофф та ін.

Моделювання як конкретний спосіб узагальнення навчального матеріалу відоме здавна. У процесі передачі інформації люди часто використовували умовні позначки та знаки, які заміняли реальні предмети, а усні пояснення супроводжувались схемами та малюнками. Однак істинного педагогічного значення моделі починають набувати лише після теоретичного обґрунтування засобів і методів навчання, а постійно застосовуватись у викладанні вони почали з виникненням і становленням класно-урочної системи освіти. Вітчизняні дидакти надавали великого значення наочності та практичним формам навчання, тому активно пропагували моделі-аналоги та методи їх побудови. І це не випадково, оскільки формування нових понять і їх розвиток на основі вже існуючих уявлень про інші предмети через взаємне зіставлення і доповнення підпорядковується головним властивостям моделювання і здійснюється як перетворення об'єкта на сукупність видових моделей з їх подальшою класифікацією. А процес формування знань, як відомо, пов'язаний з перетворенням первинних моделей на похідні, з їх уточненням і корекцією.

Існує велика кількість класифікацій моделей. Однак слід відзначити, що моделі, які використовуються в різних галузях науки та з різною метою, є засобом розширення знань про закономірності природи, суспільства та мислення.

Педагогічні моделі відрізняються від об'єктів живої природи надзвичайною складністю. Будь-яке педагогічне дослідження прямо чи опосередковано поєднується з розумовою діяльністю викладача та студентів, яка не завжди є явною, а має глибоко опосередкований інформаційно-динамічний характер.

У сучасній філософській літературі існують різні підходи до визначення поняття моделі. Модель розглядається як явище та як система, що відтворює

об'єкт дослідження. Розглянемо деякі точки зору провідних учених на проблеми моделювання.

Модель, як вважає В. Штофф, – це уявна система чи система, що матеріально реалізується, яка, "відображаючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт" [7, с. 124]. На його думку, "модель означає певну кінцеву систему, певний одиничний об'єкт, незалежно від того, існує він реально чи уявно".

Загальна властивість усіх моделей, як стверджує В. Штофф [7], – "їх здатність так чи інакше відображати дійсність". А тому доречно навести визначення О. Артем'євої [1, с. 60], яка розглядає "моделювання як загальнонауковий метод, що складається з побудови та вивчення особливих об'єктів – педагогічних систем". У цьому контексті науковий аналіз зосереджено на процесуальних параметрах.

Варто зауважити, що розгляд мовних явищ у лінгвістиці супроводжується широким використанням моделювання як особливої форми наукового дослідження, специфічним засобом відображення людиною об'єктів, що вивчаються за допомогою аналогів, "замісників", тобто моделей. Цей метод дав можливість поєднати чуттєве та раціональне пізнання, врахувати загальні риси змісту знань і відмінностей у цьому змісті, а також зіставити отримані висновки з дійсністю.

З поняттям моделі пов'язане поняття аналогії, яка, за твердженням А. Уйомова, – один із розповсюджених методів евристичного мислення та обґрунтування наукового знання [6, с. 96]. Моделювання розглядається як динамічна аналогія, що означає нетотожну схожість властивостей і відносин. З огляду на викладене вище, аналогія розуміється широко, головним чином як схожість за істотними ознаками, зовнішніми чи внутрішніми, подібність структур і функцій об'єктів. Аналогія – це подібність, але не тотожність предметів чи явищ. Однією з умов побудови моделі є її тенденційність, тобто аналіз лише деяких сторін об'єкта, у його релевантних властивостях і ознаках.

Модель в експерименті має подвійне значення: вона одночасно і об'єкт вивчення (оскільки виконує роль іншого, подібного їй об'єкта), і експериментальний матеріал (оскільки є засобом пізнання обраного об'єкта). Для моделювання, що використовується з експериментальною метою, характерними є такі дії: перехід від реального об'єкта до моделі – побудова моделі та моделювання у прямому значенні цього слова; експериментальне дослідження моделі; перехід від моделі до природного об'єкта, що полягає в перенесенні результатів, отриманих у процесі дослідження на цей об'єкт.

На думку Ю. Гастєва [2, с. 211], моделюванню відводиться суттєва роль "в позитивному підході до питань наукового пізнання". Він стверджує, що термін "моделювання" передбачає будь-яке виявлення активної діяльності, оскільки за допомогою побудови "моделей" програмуються чи відтворюються процеси та явища, що розглядаються.

Моделі, що застосовуються в науці, можна розділити на дві групи: 1) матеріальні моделі (іншими словами: діючі, реалізовані, прикладні), які є об'єктами, фізичні властивості яких дозволяють використовувати їх у даній якості, та 2) ідеальні (інші терміни: уявні, абстрактні, мислительні) – моделі наочні, елементи яких мають певну подібність з елементами змодельованого об'єкта, і моделі знакові чи логічні, які не мають зовнішньої подібності з об'єктом, що моделюється.

Ідеальні моделі так названі тому, що навіть тоді, коли їхні елементи та структурні поєднання зафіксовані за допомогою знаків, малюнків чи інших матеріальних засобів, всі перетворення в них, всі переходи в інший стан здійснюються через абстрагування, тобто в свідомості людини.

Ідеальні моделі можна поділити на групи:

- змішані: схеми, карти, рисунки, графіки;
- знакові (символічні): певним чином інтерпретовані знакові системи;
- образні: гіпотетичні моделі, моделі-аналоги, моделі ідеалізації, інші модельні уявлення.

В історії лінгвістики широкого застосування набули ідеальні моделі. В цьому відношенні особливе значення мала побудова знакових чи логічних моделей, орієнтованих на виявлення смислової функції мовних явищ у рамках сучасної структурної лінгвістики.

Поняття "модель" В. Сластьонін [4] трактує у взаємозв'язку з поняттям "концепція". Радянський енциклопедичний словник дає таке визначення: "концепція" (від лат. "conceptio" – сприймання) – певний спосіб розуміння, трактування визначеного предмета, явища, процесу, основна точка зору на предмет чи явище, провідна ідея для їх систематичного висвітлення. Термін "концепція" вживається для позначення "провідного задуму, конструктивного принципу в науковому, художньому, політичному та інших видах діяльності" [8, с. 633]. На думку В. Сластьоніна, "концепція" виконує функцію випередження практичних дій, тобто функцію створення моделей через абстрагування моделей чи дій. Випередження при цьому розцінюється як концептуальна інтеграція усіх необхідних передумов реалізації моделі, як створення інформаційної моделі, що випереджає результат діяльності.

Як справедливо стверджував О. Леонтьєв, "будь-яка випереджаюча модель повинна бути в такому стані, щоб дозволити суб'єкту (викладачеві) активно видозмінювати її відповідно до умов, що змінюються, і досвідом, що накопичується" [3, с. 27].

Наведений аналіз поняття "модель" розширює його наукову суть. Навчальна ж модель – це різновид наукової моделі, призначений для використання в навчальному процесі. Вона застосовується для надання навчальної і методичної допомоги викладачам і студентам у засвоєнні знань, умінь і навичок з будь-якого окремо взятого предмета.

Опираючись на роботи провідних спеціалістів у галузі теорії системного аналізу та системного підходу, послідовність етапів моделювання можна трактувати таким чином:

- постановка цілей і завдань моделювання;

- власне розробка моделі формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів; зокрема, нами визначені такі компоненти: встановлення внутрішніх складових системи, виявлення взаємовідносин системи із зовнішнім середовищем, характеристика основних функцій системи;

- апробація моделі в процесі експериментальної роботи;

- розробка дидактичних матеріалів з метою удосконалення системи формування іншомовної компетентності фахівців економічного профілю у вищій школі.

Цільова функція моделі конкретизується двома основними групами завдань:

Перша – забезпечує отримання методологічної і теоретичної інформації для організації процесу професійного навчання іноземної мови у вищій школі, а також для розробки часткових методик, технологій навчання ділової англійської мови фахівців економічного профілю у вищій школі.

Друга група завдань має відношення до практичного використання результатів дослідження, що забезпечує діяльність викладача та студентів, необхідний рівень професійної іншомовної компетентності останніх.

Моделювання процесу формування іншомовної компетентності в контексті дослідження ми розглядаємо на основі:

- визначення пріоритетних сфер діяльності майбутнього фахівця з окресленням рівня іншомовної компетентності;

- формування системи професійної взаємодії, що є основою організації механізмів міжособистісних комунікацій;

- рангування пріоритетних тенденцій в процесі конструювання курсу "іноземна мова";

- врахування специфіки реалізації професійних функцій менеджера, системи мови та логіки її оволодіння реципієнтом;

- виявлення специфіки формування структури та змісту професійно значущого тезауруса засобами моделювання семантичних конструкцій на основі правил смислового перекладу.

В основу процесу формування іншомовної компетентності покладено специфіку лінгвoseмантичного моделювання. Структуру моделі визначає система зв'язків лінгводидактичних одиниць як логічно закінчених елементів інформаційної сукупності. Семантичний зв'язок між даними одиницями визначає механізми та способи міжособистісних комунікацій суб'єктів спілкування.

Розробляючи ієрархію цілей формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД в процесі фахової підготовки, ми визначили логічну доречність і послідовність формування професійно значущих видів діяльності, враховуючи структуру реакцій на систему завдань.

На рис. 1. подано модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД в процесі фахової підготовки в умовах вищого навчального закладу.

Модель, що розглядається, передбачає цілісне дослідження ефективності іншомовної компетентності та активізацію професійно спрямованої підготовки майбутніх менеджерів ЗЕД засобами іноземної мови.

Дана модель, як педагогічна категорія, побудована на основі ієрархічної залежності структурних компонентів цілісної системи фахової підготовки.

Сфера професійної діяльності фахівця розглядається з позицій сучасних тенденцій глобалізації соціально-економічних процесів; інформатизації професійного середовища; системи та структури професійних завдань і специфіки реалізації професійних функцій менеджером ЗЕД.

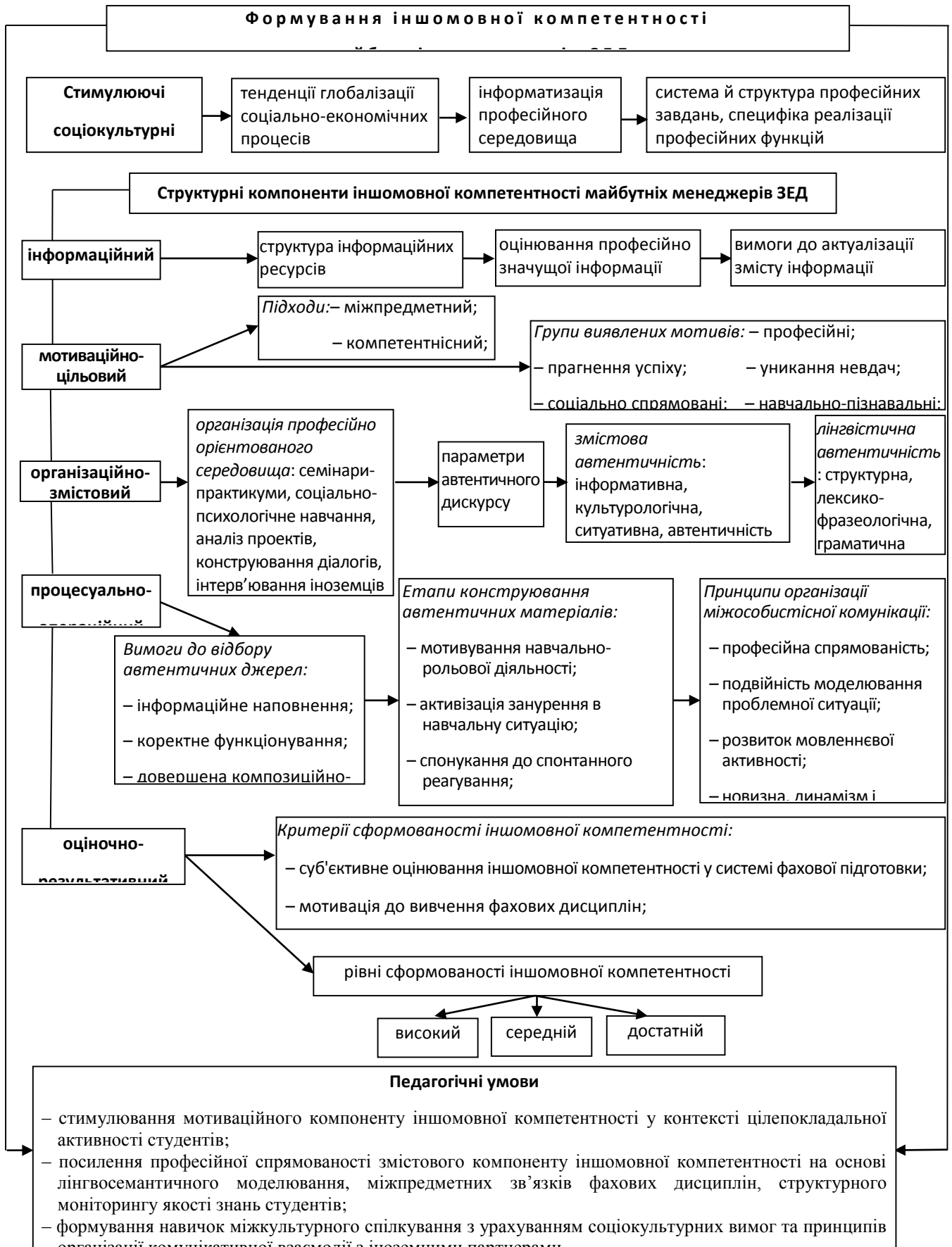

Рис. 1. Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД

Питання підготовки фахівців зовнішньоекономічної діяльності є актуальним і вимагає нагального переосмислення у зв'язку із активним розвитком міжнародної співпраці у всіх сферах господарства. Згідно з освітніми програмами підготовки менеджерів, важливими у їхній професійній діяльності є не лише спеціальні знання, але й здатність організувати професійну діяльність за різноманітних соціально-економічних умов з представниками різних професійних співтовариств і культур.

Сучасні тенденції глобалізації соціально-економічних процесів вимагають змін у підготовці фахівців зовнішньоекономічної діяльності. Професійне становлення конкурентоздатного менеджера ЗЕД передбачає розширення професійної діяльності та виходу на рівень спілкування з представниками інших культур; знання іноземних мов та інших засобів комунікативного впливу; прийняття самостійних рішень у відповідальних моментах; впровадження у професійну діяльність новітніх інформаційних технологій; неперервне підвищення освітнього рівня та кваліфікації фахівців для ефективної діяльності на світовому ринку. У контексті соціокультурного та соціопсихологічного підходів розкривається зв'язок управління із соціальним середовищем, його історико-культурним наповненням. Менеджер розглядається як конкретна особа, розвиток професійності якої відбувається у повному культурологічному середовищі і на конкретному етапі розвитку суспільства. Однією із ознак сучасних соціальних тенденцій є глобалізаційні процеси, котрі актуалізують соціальний ареал особистості, тобто, насамперед її культурно заповнений простір. Найбільш зримим проявом глобалізації стали інтенсивні зміни у сфері інформації. На тлі українського соціокультурного простору найбільш помітні зміни правомірно віднести до явища культурної "вестернізації", яка з однієї сторони пропагує стандарти західного стилю життя, чим може стимулювати соціально-економічне зростання, а з іншої – нівелювати національні досягнення, здобутки і, що основне, віковічні моральні цінності.

Інформатизація професійного середовища – це професійна діяльність менеджерів ЗЕД, що передбачає безперервне опрацювання широкого спектру різноманітної інформації, створення й використання нових знань та ідей, уміння орієнтуватися і діяти в сучасному діловому просторі. Це зумовлює активне використання нових підходів у професійній підготовці фахівців зовнішньоекономічної діяльності. Впровадження в навчальний процес новітніх інформаційних технологій стимулює студентів до оволодіння новими способами дій, сприяє творчому мисленню. Завдяки інформатизації професійного середовища майбутні менеджери ЗЕД мають змогу постійно поповнювати професійні знання; отримувати необхідну інформацію; застосовувати нестандартні підходи та приймати оптимальні рішення у процесі розв'язання професійних проблем.

Система та структура професійних завдань і специфіка реалізації професійних функцій менеджером ЗЕД базується на тому, що менеджмент зовнішньоекономічної діяльності є складним за своїм змістом видом професійної діяльності. Ефективність цієї діяльності залежить від успішного виконання майбутніми менеджерами ЗЕД професійних завдань. Специфіка професійних завдань майбутніх фахівців даної галузі полягає у розумінні всіх процесів сучасного менеджменту та природи управлінської діяльності; знанні посадових і функціональних обов'язків менеджера; умінні управляти персоналом і налагоджувати зовнішні зв'язки; здатності адекватно оцінити ситуацію та прийняти оптимальне рішення; прагненні до постійного самовдосконалення.

Професійні дії майбутніх менеджерів ЗЕД відображаються у реалізації ними певних спеціальних функцій. Ефективне керівництво передбачає оцінювання реального стану професійної ситуації та прогнозування її подальшого розвитку; володіння вичерпною інформацією для досягнення поставленої мети; відбір і підготовку працівників і здійснення управління разом з ними; організацію процесу менеджменту для досягнення запланованих

цілей; підготовку, прийняття і реалізацію рішень; застосування різних форм контролю виробничих процесів.

Це дало змогу виділити в структурі сфери професійної діяльності фахівців такі системоутворюючі компоненти: структуру інформаційного ресурсу, параметри оцінювання професійно значущої інформації, вимоги до актуалізації змісту інформації.

На цій теоретичній основі було структуровано організаційно-змістовий компонент іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД:

- організація професійно орієнтованого середовища (семінари-практикуми, соціально-психологічне навчання, аналіз проектів, конструювання діалогів, інтерв'ювання іноземців);
- параметри автентичного дискурсу;
- змістова автентичність (інформативна, культурологічна, ситуативна, автентичність оформлення і реакцій);
- лінгвістична автентичність (структурна, лексико-фразеологічна, граматична).

Розроблена модель розглядається як інструмент дослідження іншомовної компетентності та засіб активізації навчальної діяльності майбутніх фахівців економіко-управлінського профілю. На цій основі здійснюється формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД в процесі фахової підготовки, включаючи систему вимог до відбору автентичного матеріалу, етапи його конструювання та систему принципів організації міжособистісної комунікації у процесі фахової підготовки.

Таким чином, формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД має системний цілісний характер і відображає загальні тенденції професійного становлення у процесі фахової підготовки.

Література:

1. Артемьева О.А. Ситуативно-ролевая учебная деятельность студентов экономистов в процессе изучения дисциплины «Иностранный язык» // Сб.

- научных работ «Современное состояние и проблемы развития экономической науки на Украине». – Ч. 2. – Тернополь: ТИНХ, 1993. – С. 60.
2. Гастев Ю.А. О гносеологических аспектах моделирования // Логика и методология науки. – М.: 1967. – С. 211-212.
 3. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения / Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1983. – 353с.
 4. Слостенин В.А. Педагогическое образование как объект эвристического моделирования. Межвузовский сб. науч. трудов. – М.: Прометей, 1991. – С. 3-6.
 5. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 1599 с.
 6. Уемов А.И. Аналогия в практике научного исследования. – М.: Наука, 1970. – 175 с.
 7. Штофф В.А. Моделирование и познание. – Минск: Наука и техника, 1974. – 210 с.